

1.1 Olie en gas

1.1.1 Wat staat er op het spel?

Bij meerdere processen binnen de olie- en gassector wordt schade toegebracht aan het milieu. Boorplatforms, olie- en gasproductiefaciliteiten, affakkelininstallaties en raffinaderijen vervuilen het land, de lucht en het water. De hoge olieprijs en de drang om reserves aan te vullen laten oliemaatschappijen steeds dieper doordringen in ecologisch kwetsbare regio's, van de Amazone tot de poolstreken. Breuken in pijpleidingen door aardbevingen, andere natuurlijke oorzaken of sabotage kunnen leiden tot bodem- en waterverontreiniging en zelfs tot fatale ontploffingen en branden. Daarenboven heeft olie uit verongelukte tankers al vele zeegebied en kustlijnen vervuild.

Ook de sociale gevolgen van de olie- en gasindustrie kunnen zeer negatief zijn. Vervuiling en besmettelijke ziektes berokkenen schade aan de gezondheid, voedselveiligheid en cultuur van inheemse (soms geïsoleerde) bevolkingsgroepen. Vaak nemen olie- en gasmaatschappijen het land van lokale gemeenschappen in beslag, en ontnemen hen daarmee hun bron van voedsel of inkomsten. Bovendien hebben de winning en transport van olie en gas meer dan eens bijgedragen aan het ontstaan van gewapende conflicten, het aan de macht komen of blijven van onderdrukkende regimes, en het schenden van mensenrechten. Vooral in gevallen waar bedrijven samenwerkten met het leger of lokale milities was de humanitaire schade hierbij groot.

Net zoals de mijnbouwindustrie verstoort de olie- en gasindustrie vaak de macro-economische ontwikkeling van landen. De term *grondstofvloek* (*resource curse*) wordt gebruikt voor het ontstaan van corruptie, onherleidbare inkomsten, slecht beheer van olievoorraden, en een ongelijke verdeling van de opbrengst over de bevolking, in landen die rijk zijn aan natuurlijke grondstoffen.ⁱ Vooral in (ontwikkelings)landen waar geen stabiel politiek- of rechtssysteem bestaat, is de grondstofvloek een bekend fenomeen. In deze landen ontstaan regelmatig conflicten tussen de lokale bevolking, de oliemaatschappijen en de regering.ⁱⁱ

Het mag duidelijk zijn dat de olie- en gasindustrie ook een belangrijke rol speelt in de wereldwijde klimaatverandering, die grotendeels veroorzaakt wordt door de verbranding van fossiele brandstoffen. In een wereld waarin duurzame energiebronnen belangrijker worden, is voor de olie- en gasindustrie steeds minder plaats. De grootste uitdaging voor deze industrie is dan ook om haar kennis van energiemarkten en -technologieën te gebruiken om schone energie te ontwikkelen en te leveren. In de aanloop hiernaartoe dienen olie- en gasbedrijven de risico's van olie- en gasproductie, -transport en -verwerking, dus door de gehele keten, op het gebied van milieu, veiligheid, gezondheid en biodiversiteit te minimaliseren.

Het investeringsbeleid van banken moet ervoor zorg dragen dat banken alleen betrokken zijn bij investeringen in bedrijven in de olie- en gassector die zich aan deze doelstellingen houden. Bij de ontwikkeling van beleid voor deze sector kunnen banken gebruik maken van de internationale standaarden die hieronder worden beschreven.

1.1.2 Internationale standaarden

Internationale standaarden voor de olie- en gasindustrie hebben over het algemeen betrekking op specifieke onderwerpen:

- **Olietransport**

Na het ongeval met de *Exxon Valdez* in 1989, waarbij meer dan 40 miljoen liter olie het kustgebied van Alaska bedekte, heeft de [International Maritime Organization](#) (IMO) van de Verenigde Naties de eisen voor olietransport aangepast. Het amendement van 2003 op de [MARPOL Conventie](#) eist dat nieuwe olietankers een dubbele romp moeten hebben en alle grote tankers die een enkele romp hebben tussen 2005 en 2010 uit de roulatie moeten worden genomen.

Het door IMO opgestelde [Protocol on Preparedness, Response and Co-operation to pollution Incidents by Hazardous and Noxious Substances](#) (OPRC-HNS Protocol, 2000) heeft tot doel het verzorgen van een wereldwijd raamwerk voor internationale cooperatie teneinde grootschalige incidenten en bedreiging van maritieme vervuiling tegen te gaan. Partijen die het HNS Protocol hebben geratificeerd worden geacht om maatregelen omtrent vervuilende incidenten in te stellen, dan wel op nationaal niveau of in samenwerking met andere landen. Schepen worden verplicht tot het aan boord hebben van een calamiteitenplan specifiek voor incidenten met HNS.

- **Afvalbeheer**

De *Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic* (beter bekend als de [OSPAR Convention](#)) regelt onder meer de afvoer en verwerking van afval dat ontstaat bij offshore olie- en gaswinning, en dient als basis voor nationale wetgeving van de landen die OSPAR hebben ondertekend. Noorwegen heeft een nog strengere nationale standaard opgesteld voor de verwerking van het afval dat ontstaat bij offshore-olieproductie, de zogenaamde [Zero environmentally hazardous discharges](#) standaard. Deze standaard vereist dat een groot deel van opgeboorde modder wordt gezuiverd, zodat deze terug kan worden geïnjecteerd in het olieveld.

Een bijzonder soort afval is het aardgas dat bij de oliewinning uit sommige olievelden naar de oppervlakte komt. Dit gas laat men vaak in de lucht ontsnappen, of men verbrandt het (affakkelen). Zowel het luchten als het affakkelen resulteert in een enorm verlies aan energie en levert een belangrijke bijdrage aan het broeikaseffect. De [Global Gas Flaring Reduction Public-Private Partnership](#) (GGFR), opgezet door de Wereldbank, heeft richtlijnen opgesteld om het affakkelen en luchten van aardgas te minimaliseren.

De [Richtlijn betreffende het beheer van afval van winningsindustrieën](#), opgesteld door de Europese Commissie in 2006, verzoekt de lidstaten van de Europese Unie om ervoor te zorgen dat winningsafval wordt beheerd zonder gevaar voor de volksgezondheid of het milieu, in het bijzonder water, lucht, grond, flora en fauna. De lidstaten dienen ook de noodzakelijke maatregelen te nemen om het onbeheerd achterlaten of het ongecontroleerd lozen of verwijderen van winningsafval te verbieden.

- **Verwijderen van boorplatforms**

Standaarden voor de verwijdering van offshore boorplatforms zijn opgesteld door de OSPAR Conventie in [OSPAR Decision 98/3 on the Disposal of Disused Offshore Installations](#). In deze bepaling staat dat oliebedrijven de methode van ontmanteling moeten kiezen die de minste schade aan het milieu berokkent. Daarnaast dienen bedrijven voldoende voorzieningen te treffen om eventuele milieuproblemen bij de ontmanteling te ondervangen. Zij moeten dus zelf verantwoordelijkheid nemen voor de ontmanteling van hun productiecapaciteit en het afval dat zij produceren, en kunnen deze niet meer neerleggen bij overheden.

- **Effecten op zeedieren**

In de offshore olie- en gasindustrie wordt door seismologisch onderzoek schade berokkend aan walvissen en andere zeezoogdieren. Om deze effecten aan banden te leggen zijn in 2004 de [JNCC guidelines](#) gepubliceerd. Deze bevatten een aantal minimumeisen die de schade voor zeedieren voor de kust van het Verenigde Koninkrijk moeten verminderen.

- **Beschermde gebieden**

Olie- en gasactiviteiten mogen niet plaatsvinden in de gebieden die vallen onder de categorieën I tot IV van de [World Conservation Union](#), of die opgenomen zijn in de [UNESCO World Heritage Convention](#) of in de [Ramsar Convention on Wetlands](#). Om de olie- en gasindustrie te helpen, hebben [IHS Energy](#), het [World Conservation Monitoring Centre UNEP-WCMC](#) en het [WWF](#) een [Biodiversity Module](#) ontwikkeld, dat informatie over deze gebieden toegankelijk maakt. Zo kan de industrie in een vroeg stadium de gebieden herkennen die zeer biodivers en ecologisch waardevol zijn. Deze gebieden kunnen dan uitgesloten worden van exploratie en productie van olie en gas.

Dit onderwerp wordt verder behandeld in paragraaf **Error! Reference source not found.** over natuur.

- **Transparantie van geldstromen**

In het [Extractive Industries Transparency Initiative](#) heeft een coalitie van regeringen, bedrijven, maatschappelijke organisaties en investeerders criteria opgesteld voor regeringen van landen waar olie- en gaswinning plaatsvindt. Van de regeringen wordt volledige publicatie verwacht van alle inkomsten die ze uit deze activiteiten ontvangen.

De [Publish What You Pay](#) coalitie, waarin meer dan 300 maatschappelijke organisaties samenwerken, bepleit dat ook de oliemaatschappijen zelf hun betalingen aan regeringen openbaar maken. Dit betekent dat bedrijven moeten rapporteren over hun belastingbetalingen in de landen waar ze actief zijn, maar ook over royalties, betalingen voor concessies, en dergelijke. Ook de belangrijke contracten en afspraken tussen regeringen en oliemaatschappijen en alle bankleningen die gerelateerd zijn aan de olie- en gaswinning zouden openbaar gemaakt moeten worden.

Paragraaf **Error! Reference source not found.** over belastingen en corruptie gaat hier verder op in.

- **Onconventionele olievoorraden**

Met de hoge olieprijs en de nog steeds stijgende vraag naar fossiele brandstoffen, zijn onconventionele oliebronnen - zoals de Canadese teerzandgebieden, oliehoudende leisteen in de Verenigde Staten, of vloeibaar gemaakte steenkool in China - economisch aantrekkelijk geworden, ook al is de winning van deze onconventionele olievoorraden zeer vervuilend. De winning van deze zware koolwaterstoffen is zeer CO₂-intensief, en dus desastreus voor het klimaat. Ook wordt bij de winning van deze olievoorraden veel water verbruikt, wat enorme gevolgen kan hebben voor de watervoorziening, en tot verlies van bosgebieden kan leiden.

- **Erkenning van de lokale wetgeving**

De [Calvo Doctrine](#) stelt dat oliemaatschappijen die buiten hun land van herkomst investeren en activiteiten ontplooiën, zich dienen te houden aan de lokale wetgeving. Verder zijn zij verplicht om in geval van conflicten een rechtszaak aanhangig te maken in het land waar ze actief zijn. Dit kan niet in hun land van herkomst of bij arbitragecomités voor internationale ondernemingen.

De Calvo Doctrine is in verschillende grondwetten, internationale verdragen en statuten opgenomen,ⁱⁱⁱ en is in lijn met de [UN Charter of Economic Rights and Duties of States](#) (1974) die bepaalt dat buitenlandse investeerders gebonden zijn aan de wetten en regels van het land waarin zij geïnvesteerd hebben.

- **Zelfbeschikking over voorzieningen**

De wetgeving met betrekking tot (het gebruik van) grondstoffen verschilt per land. Op internationaal niveau is echter vastgelegd dat mijnbouwbedrijven de soevereiniteit van staten over hun eigen grondstoffen dienen te erkennen. Dit concept (*Permanent Sovereignty over Natural Resources*) is onderdeel van verscheidene resoluties van de Verenigde Naties. Zo geeft de [UN Declaration on Permanent Sovereignty over Natural Resources](#) (1962) grondstofproducerende landen niet alleen het recht om beslissingen te nemen over het beheer en de winning van hun rijkdommen, maar ook - mits mensen worden gecompenseerd voor verliezen - grondgebieden te onteigenen of te nationaliseren als dit in het publieke belang is.

Aanvullend op deze verklaring volgde [UN Resolution 2158 \(XXI\)](#) (1966) die zich specifiek richt op ontwikkelingslanden. Hierin worden publiek-private joint-ventures als het best passende model voor ontwikkeling aanbevolen.

Nationale soevereiniteit over grondstoffen dient ook te worden gerespecteerd als onderdeel van het recht van inheemse volken (zie paragraaf **Error! Reference source not found.**).

- **Goed openbaar bestuur**

Om de negatieve gevolgen van de *grondstofvloek* (*resource curse*) te minimaliseren, is het van belang dat de ontwikkeling van de olie- en gaswinning gepaard gaat met de ontwikkeling van een capabel en betrouwbaar openbaar bestuur. Het [Extractives Industries Review](#) (EIR) van de Wereldbank adviseert om particuliere investeringen in de olie- en gaswinning niet te stimuleren in landen waar het openbaar bestuur zwak is. Ook stelt het dat de kwaliteit van het openbare bestuur aan expliciete voorwaarden moet voldoen, voordat een olie- en gasproject door de Wereldbank kan worden gefinancierd.

- **Rechten van inheemse volken**

Oliemaatschappijen moeten de rechten van inheemse volken respecteren om hun land, cultuur en bronnen van levensonderhoud te beschermen. Zij dienen de zelfbeschikking en vrije keuze van deze groepen te respecteren en hen toe te staan mee te bepalen over de ontwikkeling van hun land. Hiervoor moeten zij altijd volledig en tijdig geïnformeerd worden, de zogenaamde [Free Prior Informed Consent](#). Ook de rechten van andere lokale gemeenschappen die beïnvloed worden door olie- en gaswinning moeten worden gerespecteerd. Dit onderwerp wordt verder behandeld in paragraaf **Error! Reference source not found.** over mensenrechten, waaronder de rechten van inheemse volken.

- **Mensenrechten**

Oliemaatschappijen dienen de rechten van bevolkingsgroepen die worden beïnvloed door hun olie- en gaswinning te respecteren en te garanderen. Bedrijven mogen dus niet direct, indirect of stilziggend meewerken aan het schenden van mensenrechten. Dit onderwerp wordt verder behandeld in paragraaf **Error! Reference source not found.** over mensenrechten.

Andere relevante kwesties voor de olie- en gasindustrie worden behandeld in paragraaf **Error! Reference source not found.** over klimaatverandering en in paragraaf **Error! Reference source not found.** over landbouw en biobrandstoffen.

1.1.3 Inhoud van een goed bankbeleid

Het investeringsbeleid van banken met betrekking tot de olie- en gasector moet benadrukken dat de belangrijkste uitdaging voor de olie- en gasindustrie bestaat uit het verder ontwikkelen van duurzame energievoorzieningen. Daarnaast moet het bankbeleid voor de olie- en gasector sociale en milieunormen bevatten op de volgende gebieden:

- Olietransport;

- Afvalbeheer;
- Sluiting van productiefaciliteiten;
- Transparantie en belastingontduiking;
- Beschermd gebied;
- Onconventionele olievoorraden;
- Erkenning van lokale wetgeving en soevereiniteit over grondstoffen;
- Goed openbaar bestuur;
- Respecteren van mensenrechten en de rechten van inheemse volken.

Het beleid moet bovendien consistent zijn met de andere onderdelen van het investeringsbeleid die relevant zijn voor de olie- en gasindustrie, zoals het beleid ten aanzien van mensenrechten, inheemse volken, biodiversiteit, belasting en corruptie, en klimaatverandering.

1.1.4 Scoretabel

Op basis van de criteria die in de voorgaande paragraaf zijn beschreven is de volgende scoretabel voor het bankbeleid ten aanzien van de olie- en gasector opgesteld:

1. De bank heeft geen beleid met betrekking tot de olie- en gasector;
2. Het bankbeleid ten aanzien van de olie- en gasector is te algemeen of vaag verwoord, zonder dat duidelijke voorwaarden aan investeringen worden gesteld;
3. Het bankbeleid ten aanzien van de olie- en gasector stelt op minimaal drie van de elementen genoemd in paragraaf 1.1.3 voorwaarden aan alle bedrijven waarin geïnvesteerd wordt. Deze voorwaarden komen overeen met de internationale standaarden op dat gebied;
4. Het bankbeleid ten aanzien van de olie- en gasector stelt op minimaal vijf van de elementen genoemd in paragraaf 1.1.3 voorwaarden aan alle bedrijven waarin geïnvesteerd wordt. Deze voorwaarden komen overeen met de internationale standaarden op dat gebied;
5. Het bankbeleid ten aanzien van de olie- en gasector is geheel in lijn met alle internationale standaarden en richtlijnen en omvat alle elementen genoemd in paragraaf 1.1.3 OF sluit op basis van het klimaatbeleid investeringen in de olie- en gasector volledig uit.

ⁱ Auty, R.M., "Sustaining Development in Mineral Economies - The Resource Curse Thesis", *Routledge*, 1993.

ⁱⁱ Business News America, "Manhattan Pulls Out After \$60 Million Tambogrande Loss", *Business News America*, Februari 2005.

ⁱⁱⁱ Center For International Environmental Law, "International Law On Investment: The Minimum Standard Of Treatment (MST)", *Center For International Environmental Law*, Augustus 2003.